

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ ІНДИКАТИВНОГО РЕЙТИНГУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

У статті розглянуто питання оцінювання рейтингу комерційних банків України шляхом реалізації методики індикативного рейтингування банків з метою визначення банків-партнерів для суб'єктів господарювання.

Ключові слова: банк, рейтинг, індикативне рейтингування, рентабельність, дисперсія.

I. Вступ

Під банківським рейтингом слід розуміти узагальнювальну оцінку діяльності банку, на основі якої можна визначити становище певного банку щодо інших банківських установ. Спостереження за рейтинговою позицією конкретного банку та її аналіз сприяють ухваленню обґрунтованих рішень стосовно подальшої взаємодії суб'єктів господарської діяльності із цією банківською установою.

Питання оцінювання рейтингів складних соціально-економічних систем досліджували провідні фахівці з економічних досліджень, а саме М. Бєляєв [1], О. Богатов [2], В. Вітлінський [3], П. Гармидаров [4], О. Доценко [5], А. Каминський [6], А. Кармінський [7], О. Шматов [8] та ін. Однак, дослідженню банку як об'єкта рейтингування з використанням методики індикативного рейтингування на сьогодні приділено недостатньо уваги. Тому в цій статті проведемо практичну реалізацію зазначеної методики.

II. Постановка завдання

Мета статті – оцінити рейтинги великих комерційних банків України за допомогою методики індикативного рейтингування.

III. Результати

Для того, щоб банківський рейтинг дійсно задовольняв інформаційні потреби споживачів інформації, він повинен відповідати таким вимогам:

- інформація про діяльність банку, на підставі якої визначається його рейтинг, повинна бути об'єктивною;
  - методика визначення рейтингової оцінки повинна бути науково обґрунтованою;
  - рейтингова інформація повинна бути доступною широкому колу споживачів цієї інформації;
  - визначення банківського рейтингу за певною методикою має бути періодичним (щомісячним, щотижневим, щоденним) [8].
- З метою визначення рейтингу комерційного банку у світовій практиці розроблено велику кількість методик, у тому числі:
- методика CAMELS, сутність якої полягає в урахуванні при визначенні рейтингу:

достатності капіталу (capital adequacy – C); якості активів (asset quality – A); якості управління (management quality – M); прибутку (earnings record – E); ліквідності (liquidity position – L); чутливості фінансового стану банку до багатьох факторів (sensitive – S). Саме за системою CAMEL Національний банк України визначає рейтинги українських банків;

- методика складання рейтингу банку, згідно з якою на основі балансу обчислюють ряд коефіцієнтів (надійність, ліквідність тощо), які з визначеною для кожного коефіцієнта вагою інтегруються в один синтетичний коефіцієнт, на основі якого отримують рейтингову позицію певного банку. Різновидами цієї методики є методики аналізу В. Кромонава, А. Альтмана та ін.;
- методика, наведена в журналі “Комп&ньюн”, згідно з якою діяльність комерційного банку оцінюють за допомогою двох показників: рентабельності чистих активів і агрегованого показника надійності [6].

Проведений аналіз свідчить, що існуючі методики визначення банківського рейтингу мають ряд значних недоліків зокрема:

- використання конфіденційної інформації;
- необґрунтоване використання окремих економічних показників;
- складність розрахунків;
- високий ступінь суб'єктивізму при визначенні впливу того чи іншого чинника на рейтингову оцінку комерційного банку, що обмежує можливість їх використання в практичній діяльності підприємств.

Необхідність спрощення методики визначення рейтингу комерційного банку, а також ухилення від описання вище недоліків зумовили мету вдосконалення методики визначення рейтингової оцінки банку.

Мінлива економічна ситуація в Україні, можлива нестабільність у поверненні депозитних внесків вимагає врахування загальної дохідності активів банку та ризикованості його діяльності. Застосування саме цих двох показників дає змогу виключити певні недоліки.

Розрахунок показника рентабельності активів не потребує конфіденційності інформації, він яскраво характеризує прибутковість діяльності комерційного банку загалом. Крім цього, цей показник є відносним, що дає можливість порівнювати комерційні банки, різні за обсягом активи.

Значення рентабельності непрямо характеризує рівень депозитного ризику: чим більше значення рентабельності (більше значення прибутку на одиницю активів), тим більше можливостей у комерційного банку виконати за рахунок власного капіталу (до якого входить його прибуток) зобов'язання перед клієнтами.

Кількісна оцінка рівня ризику, на який наражається певна банківська установа, дає змогу оцінити його надійність, ступінь довіри до нього з боку клієнтів. Із цією метою доцільним є використання показника дисперсії рентабельності активів, який розраховується для певного банку й характеризує мінливість цього показника.

Виходячи із цього, узагальнювальна оцінка діяльності певного комерційного банку визначається як сума двох добутоків: відношення рентабельності активів банку до максимальної рентабельності активів за індикативною групою банків (нормована рентабельність активів), помножена на ваговий коефіцієнт, та відношення мінімального значення показника дисперсії рентабельності активів в індикативній групі до показника дисперсії рентабельності активів цього банку (нормоване значення дисперсії), помножена на ваговий коефіцієнт:

$$R_i = a_r \cdot \frac{r_i}{\max r_i} + a_D \cdot \frac{\min D_i}{D_i}, \quad (1)$$

де R_i – рейтингова оцінка певного i -го комерційного банку індикативної групи;

r_i – рентабельність активів i -го банку на момент визначення рейтингу (показник розрахований з урахуванням середньорічного обсягу чистих активів);

$\max r_i$ – найбільша рентабельність активів у індикативній групі;

D_i – дисперсія показника рентабельності активів i -го банку;

$\min D_i$ – найменше значення дисперсії в індикативній групі банків;

a_r – показник значущості чинника прибутковості;

a_D – показник значущості чинника ризику [6].

Значущість чинників, введених до рейтингової моделі, слід визначати, виходячи з об'єктивних характеристик ситуації в банківському секторі, що склалася на момент формування рейтингу діяльності комерційних банків. Значущість показника прибутковості діяльності комерційного банку буде залежати від варіації нормованої рентабельності

активів, розрахованої за індикативною групою. Якщо рентабельність активів усіх комерційних банків, рейтинг яких визначається, однакова (нормована рентабельність буде дорівнювати одиниці, а коефіцієнт її варіації – нулю), то цей чинник не буде впливати на рейтингову позицію будь-якого банку індикативної групи – його значущість буде дорівнювати нулю. Аналогічно значущість чинника ризику повинна залежати від варіації нормованої дисперсії за індикативною групою. З формальної точки зору показники значущості є ваговими коефіцієнтами, а тому необхідне виконання такого рівняння:

$$a_r + a_D = 1. \quad (2)$$

Безпосередньо розрахунок показників значущості здійснюють за формулами:

$$a_r = \frac{cv \left(\frac{r_i}{\max r_i} \right)}{cv \left(\frac{r_i}{\max r_i} \right) + cv \left(\frac{\min D_i}{D_i} \right)}, \quad (3)$$

$$a_D = \frac{cv \left(\frac{\min D_i}{D_i} \right)}{cv \left(\frac{r_i}{\max r_i} \right) + cv \left(\frac{\min D_i}{D_i} \right)}, \quad (4)$$

де $cv \left(\frac{r_i}{\max r_i} \right)$ – коефіцієнт варіації показника нормованої рентабельності активів по індикативній групі;

$cv \left(\frac{\min D_i}{D_i} \right)$ – коефіцієнт варіації показника нормованої дисперсії рентабельності активів по індикативній групі комерційних банків [6].

Таким чином, найвищий рейтинг буде в того банку, який найбільше наблизиться до "ідеального" банку. "Ідеальним" банком є такий, рейтингова оцінка якого буде дорівнювати одиниці, тобто цей банк має найбільше значення показника рентабельності активів та водночас найменше значення дисперсії рентабельності активів. Зауважимо, що реального банку в індикативній групі, який відповідає зазначеним вище характеристикам "ідеального" банку, взагалі може не існувати. Значення розрахованої таким чином узагальнювальної (рейтингової) оцінки будь-якого банку індикативної групи будуть перебувати в діапазоні від нуля до одиниці. Далі відбувається ранжування комерційних банків у порядку зменшення їх рейтингових оцінок.

Побудову рейтингу банків проводитимемо за щомісячними даними щодо рентабельності активів (табл. 1) таких банків: Ощадбанк, Індустріалбанк, Альфа-Банк, ПриватБанк, Укрексімбанк, Південний, УніКредит

Банк, Банк Кіпру, Агрокомбанк, "Надра", ПУМБ, Діамантбанк, ВТБ Банк.

Середня рентабельність активів за щомісячними даними наведена на рисунку.

Таблиця 1

Вихідні дані (рентабельність) для рейтингування

Банк	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
Ощадбанк	0,7239	0,7232	0,7248	0,7306	0,7380	0,7804
Індустріалбанк	0,3072	0,3315	0,4089	0,4447	0,0868	0,3053
Альфа-Банк	0,0026	0,0027	0,0029	0,0031	0,0029	0,0038
ПриватБанк	0,7631	0,8534	0,9513	1,0107	1,1296	1,2079
Укрексімбанк	0,0353	0,0444	0,0504	0,0562	0,0624	0,0701
Південний	0,1901	0,2371	0,3599	0,4057	0,3445	0,4146
УніКредит Банк	0,1999	0,2448	0,2931	0,3287	0,4725	0,4725
Банк Кіпру	0,0336	0,0372	0,0413	0,0550	0,0574	0,0580
Агрокомбанк	0,2307	0,2295	0,2592	0,2639	0,2966	0,2955
"Надра"	0,0199	0,0202	0,0203	0,0207	0,0210	0,0207
ПУМБ	0,3122	0,3495	0,4021	0,8341	0,9466	1,3006
Діамантбанк	0,0975	0,1243	0,1223	0,1312	0,1254	0,1708
ВТБ Банк	0,0004	0,0010	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

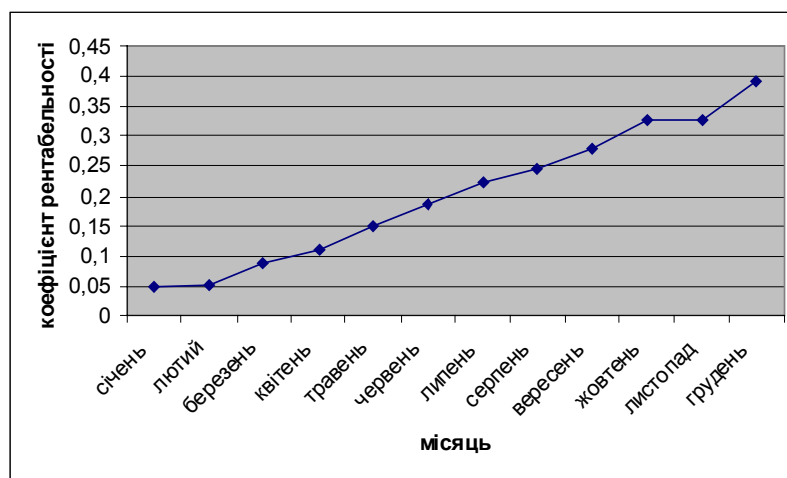

Рис. 1. Середня рентабельність банків

Оскільки середня рентабельність активів за щомісячними даними має тенденцію до зростання в другому півріччі, то для подальших розрахунків будемо використовувати саме період з липня по грудень.

Результати розрахунку дисперсії наведено у табл. 2, розраховані значення параметрів рейтингової моделі – в табл. 3.

Таблиця 2

Результати розрахунку дисперсії

Банк	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
Ощадбанк	0,249542	0,227645	0,198100	0,160779	0,166888	0,150627
Індустріалбанк	0,006861	0,007299	0,016696	0,013249	0,058923	0,007564
Альфа-Банк	0,049168	0,059238	0,076645	0,106598	0,106675	0,150948
ПриватБанк	0,290278	0,368918	0,450964	0,463941	0,640159	0,665134
Укрексімбанк	0,035738	0,040683	0,052598	0,074725	0,071338	0,103809
Південний	0,001176	0,000080	0,006426	0,005799	0,000225	0,000498
УніКредит Банк	0,000598	0,000002	0,000179	0,000001	0,020435	0,006424
Банк Кіпру	0,036366	0,043635	0,056849	0,075408	0,074039	0,111788
Агрокомбанк	0,000041	0,000273	0,000423	0,004311	0,001086	0,009380
"Надра"	0,041799	0,051005	0,067318	0,095389	0,095154	0,138106
ПУМБ	0,007716	0,010699	0,014980	0,254522	0,380758	0,824903
Діамантбанк	0,016078	0,014828	0,024776	0,039357	0,041666	0,049086
ВТБ Банк	0,050140	0,060041	0,078244	0,108630	0,108580	0,153913

Таблиця 3

Розраховані значення параметрів рейтингової моделі

Банк	max r_i	min D_i	ar	ad
1	2	3	4	5
Ощадбанк	0,196359	0,000242	0,559027	0,440973
Індустріалбанк	0,212800	0,000464	0,454069	0,545931

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5
Альфа-Банк	0,330755	0,000000	0,778288	0,221712
ПриватБанк	0,429015	0,000051	0,749028	0,250972
Укресімбанк	0,512413	0,000246	0,667028	0,332972
Південний	0,647552	0,000062	0,651435	0,348565
УніКредит Банк	0,763117	0,000041	0,773000	0,227000
Банк Кіпру	0,853447	0,000002	0,784695	0,215305
Агрокомбанк	0,951260	0,000179	0,718708	0,281292
"Надра"	1,010722	0,000001	0,809057	0,190943
ПУМБ	1,129614	0,000225	0,753303	0,246697
Діамантбанк	1,300559	0,000498	0,761107	0,238893
ВТБ Банк	0,196359	0,000242	0,559027	0,440973

Згідно із запропонованою методикою на наступному етапі були проведені розрахунки безпосередньо узагальнювальні (рейтин-

гової) оцінки діяльності (табл. 4) комерційних банків індикативної групи й відбулося ранжування комерційних банків (табл. 5).

Таблиця 4

Результати розрахунку узагальнювальні (рейтингової) оцінки комерційних банків

Банк	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
Ощадбанк	0,7332959	0,6649257	0,5478691	0,5847978	0,4925037	0,4575071
Індустріалбанк	0,3125047	0,3048393	0,3119807	0,3559769	0,0588074	0,1944354
Альфа-Банк	0,0028267	0,0024631	0,0028285	0,0024811	0,0024551	0,0030114
ПриватБанк	0,7730317	0,7846963	0,7188202	0,8090570	0,7533900	0,7070459
Укресімбанк	0,0360160	0,0407955	0,0390201	0,0450141	0,0424052	0,0421840
Південний	0,2004178	0,2226521	0,2797449	0,3248150	0,4764325	0,4815489
УніКредит Банк	0,2180314	0,4403414	0,5027412	0,4540335	0,3177841	0,2950317
Банк Кіпру	0,0343342	0,0341838	0,0320836	0,0440165	0,0390352	0,0349904
Агрокомбанк	0,4607281	0,2123932	0,3148481	0,2113107	0,2487542	0,1856054
"Надра"	0,0203740	0,0185966	0,0160593	0,0166027	0,0146164	0,0129714
ПУМБ	0,3174284	0,3213763	0,3071723	0,6676696	0,6313835	0,7612513
Діамантбанк	0,0993845	0,1143013	0,0944479	0,1050299	0,0849495	0,1023595
ВТБ Банк	0,0006132	0,0009507	0,0006438	0,0000015	0,0005102	0,0007737

Таблиця 5

Результати ранжування комерційних банків

Банк	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень
Ощадбанк	2	2	2	3	3	4
Індустріалбанк	4	4	4	4	7	5
Альфа-Банк	10	10	10	10	10	10
ПриватБанк	2	2	2	2	2	3
Укресімбанк	8	8	8	8	8	8
Південний	7	6	7	6	5	5
УніКредит Банк	7	5	5	6	6	6
Банк Кіпру	9	9	9	9	9	9
Агрокомбанк	7	8	7	8	8	8
"Надра"	10	10	10	10	10	10
ПУМБ	9	9	9	9	9	9
Діамантбанк	10	10	10	10	10	10
ВТБ Банк	11	11	11	11	11	11

IV. Висновки

Результати обчислювань показали, що лідерами станом на грудень 2010 р. можна визнати ПриватБанк та Ощадбанк, тому цим банкам за інших рівних умов слід надати перевагу при виборі банка-партнера.

Проведемо розгляд динаміки узагальнювальних показників банків, що входять до четвірки лідерів. Так, Ощадбанк упродовж року є беззаперечним лідером, ПриватБанк посідав друге місце за рейтингом упродовж усього року. ВТБ Банк мав найнижче значення в рейтингу, тому можна стверджувати, що він є аутсайдером індикативної групи банків.

Список використаної літератури

1. Беляев М. С. Методы построения рейтингов для анализа потребителей, дистрибьюторов и поставщиков : дис. ... канд.

экон. наук : 08.00.13 / М. С. Беляев. – Санкт-Петербург, 2007. – 125 с.

- Богатов О. І. Моделювання рейтингового управління економічними системами : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02 / О. І. Богатов ; Донецький держ. ун-т. – Донецьк, 2000. – 16 с.
- Вітлінський В. В. Моделювання рейтингової оцінки вищого навчального закладу / В. В. Вітлінський, Т. Є. Оболенська, Н. В. Жигочька // Економічна кібернетика. – 2000. – № 3–4. – С. 64–73.
- Гармидаров П. П. Комплексне рейтингове оцінювання фінансово-кредитної діяльності банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / П. П. Гармидаров ; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2006. – 20 с.

5. Доценко О. С. Статистичний аналіз діяльності банків України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10 / О. С. Доценко. – Київ, 2007. – 22 с.
6. Каминський А. Рейтинг динамічної фінансової стабільності банків / А. Каминський, А. Петров // Бюлетень фінансової інформації. – 2000. – № 12. – С. 74–77.
7. Карминский А. М. Рейтинги как мера финансовых рисков. Эволюция, назначение, применение / А. М. Карминский, А. А. Пересецкий // Журнал новой экономической ассоциации. – 2009. – № 1–2. – С. 86–102.
8. Шматов О. Методика визначення рейтингу комерційних банків в Україні / О. Шматов // Вісник НБУ. – 1997. – № 5. – 39 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014.

Дьяченко А. Г. Реализация методики индикативного рейтинга коммерческих банков

В статье рассмотрено вопросы оценки рейтинга коммерческих банков Украины путем реализации методики индикативного рейтинга банков с целью определения банков-партнеров для субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: банк, рейтинг, индикативный рейтинг, рентабельность, дисперсия.

Dyachenko O. The Implementation of the Method by Indicative Rating of Commercial Banks

Bank rating should be understood like summarizing assessment of the Bank's activity that basis on determine the specific position of the Bank relative to other banking institutions.

The basis of rating determining by economical system is the primary information about the activities of it. It can be divided into standard and specific. Statistical analysis contains in itself the problem of comparability. Using the method of indicative rating allows to avoid this problem and define the best bank-partner for the subject of menage.

Implementation of the proposed methodology involves a General assessment of the commercial Bank specific activity as the sum of two works:

- *the ratio of the Bank's profitability assets to maximize return on assets in the indicative group of banks multiplied by a weighting factor;*
- *the ratio of the minimum value of the profitability dispersion of assets in the benchmark group to the variance of the return on Bank assets multiplied by a weighting factor.*

Meaningfulness of factors, entered to the rating model, must be determined coming from objective descriptions of situation in a bank sector, which was folded in the moment of rating determination by commercial banks activity. Meaningfulness of profitability index by commercial bank activity will depend on variation of the rationed of assets profitability, expected after an indicative group. If assets profitability of all commercial banks, rating of which is determined, is identical (the rationed profitability will equal unit, and coefficient of its variation – zero), this factor will not influence on rating position of any bank in indicative group – his meaningfulness will equal a zero. Meaningfulness of risk factor must depend on variation of the rationed dispersion after an indicative group.

Methods for indicative rating allows you to avoid this problem and to determine the best partner Bank for a business entity.

Key words: bank, rating, indicative rating, profitability, variance.